

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitate, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

De deceptionibus occurrentibus in venditione, & emptione, parag. 11.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

do in servicijs debitis domino, non de-
fis, nec differas emere, cum ipsius dam-
no.) Ratio est, quia non teneris, nisi or-
dinarias diligentias adhibere: hæc au-
tem est extraordinaria; & ex alia parte,
qui utitur ejusmodi industrijs, non in-
tendit domino, sed sibi negotiari.

10. Quid pro ipso mero labore e-
mendi? si quis enim non est mercede
conductus, potestne in aliquo occultè
suum laborem compensare? respondeo,
idem hic dicendum, quod modo de la-
bore vendendi est dictum num. 6.

*Venditio in loco distanti, an faveat ven-
denti alieno nomine?*

Vna superest molesta mihi dubita-
tio, an si potes in utilitatem tuam sub-
trahere id, quod lucraris, quando in
aliam v. g. civitatem per extraordina-
riam diligentiam pergendo, rem pro
domino minoris emis, ut diximus n. 9.
ita possis tibi seponere excessum, quan-
do per parem diligentiam in aliam ci-
vitatem pergendo, rem domini majori
pretio vendis? videris certè non posse,
quia, ut dixi num. 1. res pro domino
venditur, & quocumque portetur, do-
mini est, dominoque fructificat; quare
videris solum posse tibi sumere expen-
sas, laborisque portandi æstimationem,
cetera vero debere domino restituere.
Ex alia parte dominus cum rem tibi
vendendam tradit, censetur solum à te
velle pretium vulgare in sua civitate
per diligentiam moralem conquistū,
cetera tibi remittere, nec multum cu-
rare videtur. Quare, quando hic ani-
mus domini probabiliter præsumitur,
qui regulariter videtur posse præsumi

in rebus minutoribus, non apparet ra-
tio convincens, cur tam diligens ven-
ditoreo extraordinario lucro sit defrau-
dandus.

§. X.

*An mercatoris remissio faveat ementi
alieno nomine?*

EX dictis statue, quid sentien-
dum, si famulo vel cuilibet
mediatori, v. g. sartori ementi
pannum pro domino, dicat mercator,
se remittere aliquid de pretio consueti,
quod est, v. g. decem aureorum, & se
dare pro octo, idque sive propter ami-
citiam cum ipso mediatore, sive ut ip-
sum alliciat ad frequentandam suam
officinam; quid, inquam, sentiendum
est, poteritne justè mediator, sibi eos
duos aureos reservare? statue 4, in-
quam, posse, quia hoc modo mercator
de suo duo illa mediatore remittit. Ca-
ve autem, ne sic furtum pallies, quod
certè cavebis, quando duo illi aurei ve-
rè sunt de pretio justo rei, & verè mer-
cator sine fallacia, non nisi pretio hoc,
id est, aureis decem, rem illam vendere
est consuetus: secus, non de suo merca-
tor dabit, sed de alieno, & rursus cave-
bis, ut moralem diligentiam ad emen-
dam rem ab hoc vel alio mercatore,
quanti potes, minoris, non omittas: si
enim hanc non apponas, dolum contra
dominum sine dubio committes.

a l. Molin. d. 302.

§. XI.

*De deceptionibus occurrentibus in ven-
ditione & emptione.*

Hhh 2

1. Cum

Cum de deceptionibus ejusmodi, quando fiunt ex errore & dolo, superius a aliqua tetigerim, hic in proprio loco ea, quæ nondum sunt explicata, breviter erunt proponenda.

a lib. 3. cum de jur. c. 3. §. 1. n. 21.

De deceptione in pretio.

Quando quis recipit (præsciendendo a liberali remissione, quæ, quando præsumitur intercedere, dixi per aliam occasionem superius b) pro sua re minus pretium, quam valeat, vel magis quam valeat, emit, ipsi in foro externo non datur actio, si non sit defectus, vel excessus ultra, vel infra dimidium (quis hic sit, lege num. 14i & habes apud Lessium b & Fagundez c:) quia leges civiles voluerunt refecare lites: unde & apud illas invenies, licere eumentibus & vendentibus se invicem decipere, usque ad dimidiam partem justii pretii: at omnes Theologi e e communiter docent, debere restitui totum id, cum ejus fructibus fortè perceptis, quod in venditione accipitur ultra justum pretium, seu ultra justum rei valorem, vel quod in emptione de justo non datur. Ratio est manifesta, quia nemini licet in conscientia, proximum, ne in obolo quidem decipere.

b sup. tr. 2. t. 9. §. 1. n. 35. vide etiam inf. c. 8. §. 2. n. 16. b Less. lib. 2. c. 21. d. 4. n. 20. c Fag. lib. 5. de contract. c. 40. nu. 3. quibus adde Castrop. de just. com. d. 3. p. 17. §. 1. n. 3. passim Juristæ. cc l. Less. l. 2. c. 2. dub. 4. num. 21. Delugo t. 2. de just. d. 26. sec. 6. & S. Th. Navarr. Mol. Salas, aliosque

ab eisdem citat. quib. adde Castrop. de just. com. d. 3. p. 17. §. 2. num. 3.

Notarium tamen facientem scripturam de venditione, cum læsione infra dimidium, excuso d a peccato, si non fingit aliam venditionem, sed illam, prout est, publicè scribit, quia ipsum excusat officium suum in re permissa a publicis legibus.

d Sa & Sal. quos citat. sequiturque Castrop. l. c. n. 5.

De venditione facta duobus.

2. Si res nondum fuit tradita secundo emptori, tenetur venditor eam priori tradere: Qui prior est tempore, posterior est in jure; si autem res tradita sit secundo emptori, hic antefertur priori, quia traditio dominium transfert, atque adeo secundus habebit jus in re, quod est fortius, quam jus ad rem, quod solum habebat prior. In hoc tamen casu venditor punietur poena falsi, erit perjurus, si juramentum adhibuerit, tenebiturque omnia damna solvere priori; qui prior emptor contra venditorem habebit solum actionem personalem, non autem realem in ipsam rem venditam. Quæ dicta sunt, habent locum in locatione, & donatione, si quando duobus eadem res locetur, doneturque.

3. Sunt nihilominus aliquot casus, in quibus præferendus est prior emens, licet res sit posteriori tradita. Primo, quando prior jam solvit pretium. Secundo, quando est adhibitum pactum de non vendenda re alteri, vel ipsa res est data in pignus ipsi primo emptori.

Tertio

Tertiò, quando in prima emptione est apposita clausula instituti, hoc est, quando venditor constituit, se nomine emptoris rem illam possidere. Quartò quando prior emptor est Ecclesia, vel locus pius. Quinto, quando secundus emptor emit mala fide, hoc est, sciens esse alteri venditam; quæ omnia vide apud doctores & latius, apud quos etiam habes, quisnam sit præferendus, quando quis aliquid alicui vendit, & deinde alteri donat, vel contra.

e Molin. d. 532. & d. 569. Fagund. l. c. c. 36. Less. du. 10 & passim.

Prætextu minoris pretij venditam rem diminueret.

4. Injustitiæ reus est, qui rem vendit infimo pretio, & partem mercis tradit: si ulna, v. g. panni rigorosè valeat quinque, infime quatuor, non potest mercator vendere ulnam pro quatuor, & non tradere integram panni ulnam, eo colore, ut sibi ejusmodi partem reservet, pro eo, quod deest ad pretium rigorosum. Ratio est, quia sic mercator non staret contractui, & pacto inito cum emptore de vendenda illi integra panni ulna, & sic illum deciperet. Ut interim taceam incommodum non raro sequens; nam emptori non sufficiet v. g. pannus ad vestem sibi comparandam &c. nec sufficiet huic ægroto, cui necessaria est uncia electuarij, si tu occultè semiunciam tradas.

f Mol. latè d. 351.

5. Neminem puto refragaturum allatæ doctrinæ. Aliud enim est, quod plures probabiliter docent, defraudantem in pondere, vel mensura, non te-

neri ad restitutionem, quando ita defraudat, ut sibi quid justè compenset: aliud est, quod nos hætenus docuimus. Nam si lex de pretio alicuius rei esset injusta, vel ementes ex malitia convenirent solvere minus, quàm verè res valeat, posset tunc ad se indemnem servandum, mercator, quando propter coactionem non potest se à vendendo retrahere, aliquid diminuere de pondere, vel mensura.

g Tol. Val. Sotus, Reb. alijque, quos citat sequiturque Salas, du. 35. n. 4.

Ulna v. g. panni valet justè quinque aureis: verum si ob legem injustam, si ob potentiam, si ob malitiam emptorum, ipsi solvunt quatuor; justè mercator dabit minus de ulna panni, quantum scilicet satis est, ad suum justum pretium supplendum: & ratio est, quia pretium, quod solvitur, supponitur esse minus infimo, atque adeo injustum; quare mercator sic diminuendo de merce, inducit æqualitatem, & ex alia parte emptori injusto imputabitur damnum, quod ipsi eidem fortè sequetur, (nisi in aliquo casu magni damni, aliud dicat charitas &c.) At in casu numeri præcedentis, non ita, quia tibi pretium, quod emens solvit, licet infimum, justum tamen est. Et nihilo minus puto, si mercator omnino pretio summo volebat vendere, ad quod certè jus haberet, & emens compelleret injuste ad vendendum infimo, posse tunc mercatorem sibi pretium summum, diminuendo de mensura, compensare, quia tunc redit ratio suæ indemnitis, & damnum emptori fortè obveniens, ipsimet merito imputabitur, ut dictum est.

Huc pertinet, quando prætextu, æs mixtum cum modico ferro; à vini-
quod vili pretio vendis, rem de indu-
stria deteriores reddis: misces v.g. a-
quam vino, & vendis eo vili pretio,
quo re vera illud vinum ea dilutū a-
qua valet. In quo casu duæ expendi de-
bent difficultates: altera, an tunc pec-
ces contra ementes? & hujus dissolutio
colligetur ex mox dicendis à nu. 11, &
præsertim n. 27. Altera, an pecces con-
tra alios mercatores, ad quos non acce-
dent emptores, quia allecti à vili pre-
tio, quo tu vendis, ad te confluent? at-
que ad hanc breviter respondeo, te pec-
care, cum obligatione restituendi mer-
catoribus quanti ex morali judicio, eo-
rum interest hoc tuum stratagemā.
Ratio est, quia quilibet habet jus iusti-
tiæ, ne vi vel fraude à suo lucro detur-
betur: tu vero in hoc casu per tuam
fraudem divellis mercatores ab ipso-
rum iustè parato lucro. Quod certè
peccatum restitutionisque onus tu non
contraheres, si solum decresceres in pre-
tio tui puri vini: nam tunc sine fraude,
& quidem bonis artibus ad te emptores
alliceres, & per accidens ab alijs mer-
catoribus averteres. lege Bardi ff id
fusè prosequentem.

ff Bardi lib. 1. Sil. qu. 2. sec. 1. à n. 14.
tit. Delugot. 2. de iust. d. 26. num. 135. &
Dian. p. 1. tr. 8. res. 80.

*Venditio rei vilioris mixta cum
pretiosiore.*

6. Ab argentarijs & similibus licitè
h venditur argentum & aurum, mix-
tum cum eo metalli genere, quod dici-
tur, lega; à ferrarijs ferrum mistum a-
liquis granis arenæ; à fabricaldarijs

toribus mustum, ad quod decoquen-
dum, necessario addenda est modica
aqua &c. modo servantur tria: primò,
ut misceatur solum id, quod est neces-
sarium ex arte: secundò, quod consue-
tum: tertio, in parva quantitate: ratio
est, quia hæc ita communiter æstiman-
tur & venduntur in foro.

h Aror. p. 3. lib. 8. de empto, & ven-
dite. c. 23. q. 3. ex Cordub. in summ. q. 8.

An vino misceri aqua, ac frumento
misceri secale, vel quid simile liceat,
innui superius.

i supr. § 5. num. 4.

Vendere quid pro quo.

7. Vitium id pharmacopolarum est
familiarè, qui aquas ex herbis extra-
ctas, ipsas herbas, radicesve, & varia
electuaria ab emptoribus expetita, cum
in promptu aliquando non habeant,
alia non ab similibus virtutis tradunt, ne
in ipso officinis deesse illa emptores
conquerantur, minusque propterea il-
las frequentent.

8. Profecto, si certum evidenter ef-
flet, eas supposititias res ipsam prorsus
pollere virtutibus, nullius culpæ hunc
vendentem condemnarem: ceterum
dum unum pro alio tradis, primò, e-
mentem decipis, dando aliam substan-
tiam ab expetita; secundò, accipis cer-
tum pretium pro incerto medicamen-
to; tertio infirmi salutem non consulis, &
utinam illam aliquando non offendas.
dum, medico mandante quoddam e-
lectuarij genus, tu aliud, quod tibi vi-
detur non dissimile, cum dissimile for-
tè sit, invito porrigis.

9. Solum

9. Solum ergo te à gravi culpa excuso, quando, ut dixi, certus es de æqualitate virtutis, seu, ut universalius loquar, quando certus es, fore æque, vel quasi æque utilem rem ementi: tunc enim is non erit probabiliter invitius graviter in ea re emenda. Rursus si certo prævideas, damnum fore admodum leve, culpa reduceretur ad levitatem, ratione parvitatis materiæ: Quid enim damni gravis est, v. g. si ad usum comedendi, iusto pretio tradas unum genus piscium, pro alio parum diverso, vinum chium pro cretico &c.?

1. Tol. Val. Ledsina, Sotus, Salon, alijque, quos citat sequitur Salas, de emptione dub. 35. cit. num. 1.

10. Quoad restitutionem, certum est, te debere restituere excessum pretij, si fortè à te acceptus est supra iustum pretium rei, quam tradidisti, (etiam si ejusdem fuerit utilitatis) vel supra pretium, quo emptor rem eandem a libi fuisset empturus. Certum præterea, re integra, hoc est, existente adhuc re tradita, te in re gravi obligari ad rescindendum contractum, & ad reddendum totum pretium. Certum denique est, te debere refarcire omnia damna fortè ex tua deceptione consecuta; quæ omnia patent ex regulis generalibus de restitutione.

De fraude, & dolo interveniente in ipsa venditione.

11. Celebris est hæc difficultas, ac millies agitata: nam propterea eam omittere decrevissem, nisi indecorum judicasset, aliò amandare lectorem meum in re valde necessaria & frequen-

tissima, & quod caput est, ita implexa, ut testetur Delugo, m etiam Sanchez clarissimum aliàs doctorem, hac in re variè & obscure locutum esse.

12. Advertendum ergo est primò, cum aliquis rem vendit pluris, vel emit minoris, quàm ea valeat, duobus id modis facere potest: primò, ignorans iustum rei pretium; & tunc dicitur deceptio in re ipsa intervenire, & non à proposito: secundò, sciens; & deceptio tunc dicitur à proposito. Rursus hæc, quæ est à proposito, interdum fit cum dolo, ut cum aliquis aliquid fingit, vel mentitur, unde alter decipiatur: interdum sine dolo, ut cum quis absolute rem vendit eo pretio, quod sit supra rigorosum, nihil tamen fingit: quo pacto ementem decipit quidem, seu damnicat à proposito, sed sine dolo.

m Delugo t. 2. de iust. d. 22. sec. 6. n. 87. fine.

Advertendum secundò: ejusmodi dolus, vel etiam error, potest accidere, vel circa substantiam rei venditæ, veluti si putes, te emere aurum, & emis aurichalcum; vel circa accidentia, veluti si putans emere vinum vetus, vel equum sanum, emas vinum novum, vel equum claudum: quid intelligatur hic nomine substantiæ, & nomine qualitatis, explicabitur mox n. 17. clarius.

13. Advertendum tertio: ipse dolus, seu error substantiæ, vel accidentium dupliciter potest intervenire in contractu: primò, ita, ut dolus vel error det causam contractus: id est, si error, vel dolus non adesset, nulla ratione ini- retur contractus: secundò, ita ut incidat in contractum, id est, patiens illum do- lum, vel habens illi errorem, contra- here-

here quidem, sed non tanto pretio, v.g. emisset quidem illum equum, etiam si scivisset esse claudum, sed viliori pretio; id quod ex conscientia & verbis seu scriptura patientis dolum, est conjiciendum. Subadverte, dolum posse provenire, vel ab aliquo ex contrahentibus, vel ab aliquo tertio, sciente & consentiente ipso contrahente, vel denique ab aliquo tertio, nihil scientibus ipsis contrahentibus: quando tertius est procurator, tutor, negotiorum gestor alterius, non dicitur verè tertius, sed cum faciat unum cum ipso, dicitur unus ex contrahentibus.

14. Advertendum quartò: quando venditor non recipit dimidium justæ æstimationis, ut si res infimo pretio valeat viginti, ipse autem vendat novem, dicitur decipi infra dimidium: at vero quando emptor solvit plusquam dimidiam partem justî pretij, ut si res valeat rigoroſè decem, ipse emat sexdecim, dicitur esse deceptus infra dimidium, ut per occasionem num. 1. item innuimus. His præmissis sint hæc tres regulæ.

Regula prima, quando dolus contrahentis dat causam contractui.

15. Si dolus sive gravis, sive levis, vel error, sive in substantia, sive in qualitate, seu accidentibus, det verè causam venditioni, vel cuicumque contractui bonæ fidei, & dolus proveniat ab altero ex contrahentibus, vel à quocumque tertio, cum contrahentis p. consensu, primo contractus est invalidus q. in utroque foro: excipe semper matrimonium, quod validum est, quando non

est error circa substantiam. Vide n. 24. secundò, datur decepto (non decipienti) electio, vel contractum relinquendi, vel eidem standi, cum compensatione ejus, in quo ipse innocens læsus fuit: tertio, idque etiam si deceptio sit ultra, aut infra dimidium; ratio primi est, quia ubi deficit consensus, deficit contractus; at hic omnino deficit consensus, id enim est, dolum dare causam contractui, ut dictum est n. 13. Ratio secundæ est favor, qui debetur innocenti. Ratio tertij est, quia sic meretur (etiam in foro externo) qui dolosè agit. Immo autoritate propria, etiam ante judicis sententiam, ipsum resilire à contractu posse, si velit, mihi dubium non est, quia ubi nullus fuit ejus consensus, ibi repellere contractum proprio jure potest.

o lege Delugo t. 2. de just. d. 22. sec. 7. num. 142. p. Molin. d. 259. c. 352. Fagund. de contract. lib. 5. c. 42. alios citatos. q. 1. Lessl. l. 2. c. 17. d. 5. aliosq. apud Delug. t. 2. de just. d. 22. sec. 6. à num. 70. quamvis horum aliqui dicunt, esse rescindendum hunc contractum; alii, esse ex jure naturæ validum ex una parte.

Dixi autem (contractui bonæ fidei) contractus enim stricti juris in casu hoc, quando dolus dat causam contractui, validos esse, sed rescindendos, multorum fert opinio; id quod lege apud citatos doctores, & ego innui superius c. 6. §. 2. num.

16. Quid, si error sit in substantia, vel qualitate, dantibus causam contractus, sed nec aliquo ex contrahentibus, nec alio tertio dolum machinante? respondendo, si sit error in substantia, nullus est contractus, quia nullus est consensus, ut

fus, ut patet ex dictis de contractibus in genere; si sit in qualitate, dicam mox in notatione prima.

17. Petes, quid hic intelligatur nomine substantiæ, & nomine qualitatis? respondeo, id permaximè refert cognoscere, ne in multos errores prolaboris. Certum est ergo, non intelligi hæc physice. Si enim tu velles emere equum ad iter multorum dierum, vel ad prolem gignendam, & loco equi juvenis daretur tibi equus annosus, certè non esset deceptio in substantia physica; & tamen esset error in substantia, in re nostra.

Et quamvis in matrimonio deceptio illud irritans sit ea, quæ affert errorem in persona & substantia physica, vel etiam in qualitatibus, quando hæc refunduntur in errorem personæ; at in alijs contractibus magis latè patet deceptio in substantia, sita nimirum, ut nomine substantiæ intelligatur illud objectum, quod principaliter, & ferè adæquatè movet hominem ad contrahendum; nomine qualitatis, illud, quod minus principaliter. Quare si notabiliter res differat ab objecto à te intento & cogitato, dicetur adesse error in substantia: si differat leviter, dicetur adesse in qualitate. Affert Sanchez s in simili duo exempla, & alia nos attulimus, cum de voto t, quem locum relege. Si quis enim voveret religionem, putans in ea carnes solere comedi, si inveniat in ea perpetuam illarum abstinentiam, error erit in substantia voti, quia notabiliter religio inventa variat à religione à se cogitata & intenta, atque adeo irritum erit votum: secus, si inveniret, semel v. g. in hebdomada je-

junari, quia non notabiliter variat &c. Pari modo si quis te decipiens dicat, Romam parum distare, & ideo ejus peregrinationem voveas, deciperis in substantia, si multum distet; at deciperis in qualitate, si non multum distet ab eo, quod dictum tibi est. Advertit tamen idem Sanchez, illud (parum & multum) debere sumi respectivè, non absolute; siquidem respectu nobilis puellæ, multum quid erit distantia pedestris decem miliarium, quæ non erit, respectu rustici; & in magno numero parva deceptio erit illa, quæ magna reputabitur in parvo. Si enim v. g. cogites locum distare per quindecim miliaria, cū distet per triginta, magnus erit error, & substantialis: at si putes, distare per trecenta, & distet triginta, parvus erit & in qualitate. Ex his igitur in casu nostro ille error vel dolus erit in substantia, qui te decipit notabiliter, quoad rem cogitatam, in ordine ad contractum, quem celebras; qui leviter decipit, erit error in qualitate.

r de hoc vide Basilium Pont. lib. 4. de matr. c. 22. & ibid. citantis Thomam Sanch. & Aegidium. s. Sanch. l. 4. summ. c. 2. no. 11. & supr. l. 3. c. 13.

Regula secunda, quando dolus contrahentis incidit in contractum.

18. Si error, vel dolus non det causam contractui, sed in contractum incidat, quamvis alter contrahentium in illo communicaverit, illumque sciverit, contractus est validus & in utroque foro; tenetur tamen decipiens, reducere contractum ad æqualitatem, atque

iii

omnia

omnia damna decepto refarcire. Ratio est, quia hic adest consensus ad rem, seu ad substantiam, & solum deest ad accidentia: hoc enim est, dolum incidere in contractum, ut num. 13. explicuimus, ergo non est, cur non sit validus contractus: debet tamen, ut dictum est, reduci ad æqualitatem, suppleendo de pretio, quod deest: unde fit, ut si sit deceptio ultra dimidium, ad huc sit validus contractus, sed supplementum asserre etiam per forum externum compelletur decipiens: nam si deceptio non fuerit ultra dimidium, solum compelletur per forum internum, ut num. 1. vidimus.

a Molin. d. 352. §. quarta conclus. Less. l. 2. c. 17. d. 15. num. 28. Fag. l. c. l. c. dilecti de emptione.

Regula tertia, quando dolus tertij dat, vel non dat causam contractus.

19. Si error est in qualitate (nam si est error in substantia, ut si habeas vitrum pro gemma, jam ex regula generali dicta num. 15. semper contractus est nullus, quia nullus est consensus) si, inquam, error est in qualitate, estque is inductus à tertio, nihil scientibus contrahentibus, siue error vel dolus non dederit, siue dederit causam contractui, contractus est in utroque foro validus: secundo, datur actio decepto, ut possit agere contra tertium decipientem, tum de damno, tum de dolo: tertio, non datur facultas decepto relinquendi contractum, sed solum petendi supplementum pretij, si quod fuit. Ratio primi dicti est, quia, quando in

contractibus onerosis dolus est inductus à tertio, immo etiam quando ipse met contrahens sua falsa opinione se decipit, adest sufficiens consensus ad contrahendum: omnes enim implicite se intendunt obligare, quoties ipsi contrahentes non participant de dolo; nisi enim sic intendatur, nullus unquam contraheret, essetque continua discordiarum seminatio, cum possent semper homines dicere, se deceptos esse; se, si scivissent, non contracturos fuisse &c. nam propter eandem rationem, quando bona fide duo contraxerunt, nullo dolum machinante, si deceptio sit in pretio, erit validus contractus, sed solum agetur de supplemento &c. Ratio secundi est indemnitas decepti; & adverte, inter cetera damna esse etiam excessum, quo patiens dolum emit rem, quam similem minoris emisset alibi, ut manifestum ex se est. Ratio tertij est, quia si in hoc contractu est sufficiens, licet implicitus consensus, ut diximus, constabit contractus; quare non erit ratio, cur rescindatur.

c Less. Fag. Mol. cit. d. Fag. lib. 5. de contract. c. 42. n. 16.

20. Scio, Lessium e putare, esse rationem, cur rescindatur, atque adeo hunc deceptum posse in conscientia, antequam à iudice cogatur, non stare contractui, quia verè non consensit absolute, juxta l. 77. ff. de contrahenda emptione: non consensit enim, nisi posito dolo illius tertij. Verum hæc lex non obstat nostro dicto, neque hæc ratio: non ratio, quia hæc solum militat quando in dolo communicavit alter ex contrahentibus, & militat etiam in donationibus & promissionibus mere gratui-

gratuitis, ut in legatis, institutione hæ-
redis, & similibus, quæ irrita sunt si er-
ror contingat circa causam & motivum
principale donandi, undecumque pro-
venit error, non vero militat in em-
ptionibus & venditionibus, propter
rationem modo à nobis insinuatam
nu. 19. in ratione primi dicti, lege Fa-
gundez & aliosque.

e *Leff. lib. 2. c. 16. dub. 5. n. 33. loquendo
quando res est integra, quod certe non est
improbabile.* f *Fag. l. c. l. item Mol.
tr. 1. de just. d. 209. & Sanch. in Decal.
l. 4. c. 2. & Delug. t. 2. de just. d. 22. sec. 2.
num. 69. & 89.*

Notationes quatuor circa prædicta.

21. Notatio prima: si emens dicat
expressè in hunc modum; *Si vinum
non est vetus, nolo illud à te emere* (idem
puto, quia æquivalens est, si dicat, *ven-
de mihi vinum vetus, vel illius loci*) con-
tractus g nullus erit, in casu, quo de-
prehendatur vinum non esse vetus, nec
illius loci, etiam nullo præcedente do-
lo venditoris, vel alterius, quamvis sit
error in sola qualitate. Ratio est, quia
in hoc casu consensus fuit conditiona-
tus; quare, conditione non posita, nul-
lus fuit consensus; nisi forte adsit ali-
quando consensus implicitus; id quod
evenit, quando dicta res accepta est
ejusdem substantiæ, ejusdemque bo-
nitatis, utilitatisque cum illa, quæ à te
experita fuit: ut si vinum novum sit
æque bonum, ac vetus; dixi (ejusdem
substantiæ) nam si esset diversæ, ut si
esset oleum pro vino, nullus est con-
tractus, quamvis tu, si scivisses oleum,
etiam emisisses, quia tunc tuus consen-

sus nunquam fuit circa substantiam
olei.

g *Dicast. li. 2. de just. tr. 3. d. 1. dub. 6.
& tr. 9. d. 4. dub. 1. n. fine.*

Si vero ejusmodi venditionis con-
tractus cum errore circa qualitatem,
nequaquam cum prædicta, vel simili
conditione fuit celebratus, nullo dolo
præcedente, validus erit contractus; ut
si emens dicat, *vende mihi vinum*, in-
tendens emere vetus, cum tamen po-
stea deprehendat esse novum. Ratio
est clara ex dictis, quia hic adest con-
sensus ad substantiam; error enim so-
lum est in qualitate, de qua hic loqui-
mur, nec emptio facta est sub condi-
tione, quia voluntas ementis mente re-
tenta nihil operatur, nec ex alia parte
præcessit ullus dolus, ergo ex nullo ca-
pite infirmabitur emptio; quantum-
cumque dicat nunc emptor, si scivis-
sem, non emissem; atque si iusto pre-
tio emptum est vinum, nihil est præ-
terea supplendum.

22. Notatio secunda. Quando do-
lus dedit causam contractus, & univer-
saliter, quando decipiens ementem de-
cepit, obligaturne semper idem de-
cipiens, monere deceptum de dolo, ut
si velit rescindere contractum, rescin-
dat, vel supplementum pretij acci-
piat? de dolo positivo agimus: nam
de dolo negativo, id est, quando ven-
dens nihil dicit, non tamen revelat vi-
tium occultum rei, quam vendit, dice-
mus mox à n. 32. Respondeo, si res non
est integra, v. g. emptor jam bibit vi-
num novum, non est b venditor obli-
gatus monere, quia superfluum id es-
set; solum igitur suppleat pretiū: quod
si pretium fuit æquale, ad nihil ob-

ligatur,

ligatur,

ligatur, sed solum ad penitendum de peccato doli, secundum ejus gravitatem. Si res est integra, erit distinguendum: nam si res æque illi emptori utilis est, non obligabitur venditor monere, quia licet emptor involuntarie emerit, nunc verò rem habendo æque utilem, potest præsumi, ipsum assentiri, vel certè nō valdè esse invitum ad eam rem retinendam: sed in pretio debet semper fieri æqualitas; ut certum est. Quod si non est æque utilis, vel saltem fere æque, aderit certè obligatio monendi, & rescindendi contractum, quia si est in re gravi, sicuti graviter decipitur emptorem, sic graviter continuatur in deceptione. Dico, in re gravi; nam Molina excusat à mortali vendentes, dum clamant, vinum suum esse vetus, esse talis loci, cum non sit: si enim æqualis est bonitatis & pretij, non graviter (ait) sic lādunt emptores. Verum ego inde etiam hos regulariter excuso, quia jam omnibus est exploratum, eos exaggeratè, & ut alliciant ementes, sic proclamare.

b Mol. d. 381. circa finem. c Mol. l. c.

23. Notatio tertia: quod contractus, quibus dolus causam dedit, non obligent, nec sint validi &c. verum habet etiam si firmati juramento fuerint, quia juramentum promissorium adhærens contractui, semper intelligitur conditionatum, id est, si contractus est validus; id, quod clarè docuimus lib. 3. cum de juramento, & docet Fagundez loco citato cap. 42. num. 11. Alijque.

24. Notatio quarta: hætenus allata nō omnia procedunt in contractu matrimonij, de quo alibi l. à nobis dictum est, & poterit legi Sanchez m, nec in

sponsalibus n, quæ cum tendant ad insolubile vinculum matrimonij, requirunt omnimodam libertatem, immo nec in professione religiosa, nec item in votis biennij Societatis Iesu, de quibus videri poterit Delugo o.

1 sup. l. 3 §. 5. num. 26. m Sanchez. l. 7. de matr. d. 18. & deinceps. n Sanchez. l. 1. matr. d. 62. n. 3. o Delug. l. c. nu. 88.

De vendente rem, cujus vitium non cognoscitur ab emente.

25. De vitio intrinseco rei agimus, quod est, quando res ipsa, quæ venditur, non habet solitam bonitatem, intentam ab ementibus; nam vitia, ut sic loquar, extrinseca, non esse necesse aperire, colligitur ex superius dictis p; extrinsecum autem vitium illud appellamus, quod rei pretium diminuit, ratione alicujus extrinseci, ut ob abundantiam brevi superventuram, ob raritatem futuram emptorum &c. de qua re ibidem dictum est satis.

p sup. §. 4.

26. Iam vero certum in nostra hac questione est primò, vendentem, sive interrogatum, sive non interrogatum, qui tacet vitium intrinsecum notabile rei, quam vendit, quo cognito emptor non emisset; irritum, sive certe irritandum facere venditionis contractum, peccare, & ad restitutionem obligari. Ratio est, quia, tunc, cum dolus det causam contractui, decipitur in re gravi emptor: unde debet ipsi restitui, etiam in foro conscientie, pretium: immo ad illud rehabendum datur in foro externo actio, quæ vocatur redhibitoria.

27. Cer-

q. Molin. d. 353. Salas dub. 34. num. 4. Valentia t. 3. d. 5. qu. 20. p. 3. & 4. ex S. Th. 2. 2. q. 77. ar. 3.

27. Certum est secundò, in eodem casu, si cognito vitio adhuc emptor emisit, validum esse contractum propter consensum implicitum (nam supponimus, rem esse ejusdem substantiæ) nec peccari à vendente, quia si diminuitur de pretio, & adhuc emptor emisit, illi damnum non infertur, verum, tum in foro externo (nam in hoc casu datur emptori actio, quanti minoris) tum in foro conscientiæ, semper reddi debet excessus, si forte is excessus fuit, & præterea post emptionem monendus erit emptor de eo vitio, ne scilicet is rem eandem majori pretio alteri vendat, puta, ut non vitiatam, cum tamen vitiatam sit, vel ne damnum faciat alicui res vendita, ut si esset equus calcitrosus &c.

r. Dicastill. lib. 2. de just. tr. 9. d. 4. dub. 3. num. 35.

Ex dictis excusarem vendentem, proportionato juxta vitium pretio vinum, quod venditor scit, brevi corrumperendum, si ipse probabiliter putet, ab emptore brevi, & in usum communem esse consumendum, quia tunc nulum damnum infert ementi; secus, si probabiliter putet, ab emptore esse servandum, quia tunc illud vitium occultatum in ipsius ementis damnum cederet, ut etiam cederet, si vinum illud esset adhibendum ad medicamenta &c.

s. l. Medinam non excusantem c. de rest. q. 34. & 35. & Salonium excusantem 22. q. 77. art. 3. sed sunt conciliandi modo, qui hic à me ponitur.

At unde sciamp, emptorem fuisse, vel

non fuisse empturum? respondeo, ex circumstantiis, ex ejus fine, ad ejus juramentum &c. ut modo innui nu. 13. in simili; quandonam obligetur venditor monere emptorem, ut rescindat contractum, remque reddat, pretiumque resumat, satis item superius t. innui.

t. Modo in notatione secunda nu. 22.

28. Certum est secundò, quando vitium, quod tacetur, non est notabile, respectu finis vel voluntatis ementis, validum item esse contractum, & insuper, si propter illud vitium aliquid diminutum est de pretio u, nihil esse restituendum. Quod si non sit diminutum, restituatur excessus; immo & admonendus erit emptor, ne cum eodem vitio pluris alteri cum injustitia vendat, vel damnum alteri faciat, modo jamjam dicto num. 27. Cum autem hic supponamus, emptori voluntariam esse emptionem, quoad substantiam, vitium vero esse leve, non erit saltem id peccatum mortale, quando pretium fuit justum.

u. Less. l. 2. c. 21. n. 90. Mol. l. c.

Dixi (respectu finis) si enim est æque utilis, habuisti superius x.

x. sup. num. 22.

Dixi (respectu voluntatis) nam si voluntas ementis explicita vel tacita, fuit conditionata, sic; Si res talis est, si vitio caret &c. emo; secus, non emo, invalidus erit contractus, ex defectu conditionalis non purificatæ, ut dixi superius &c. 7.

z. sup. num. 21.

Ex dictis nu. 26. colligitur, is, qui semina corrupta vendit pro recentibus, qui medicinam effatam pro efficaci,

qui ovem morbidam pro sana; qui servum furacem pro probro; qui pannum, vel galerum notabiliter adustum, vel cariosum pro firmo; qui vinum, vel frumentum, quæ diu servari nequeunt, si videt emptorem vel le diu notabiliter hæc servare, qui rem litigiosam pro secura, qui rem amissionis periculo subjectam, (ut sunt v. g. bona hæretici, quæ à die commissæ hæresis confiscationi subjacent) pro non subjectis &c. colligitur, inquam, is peccare contra justitiam, obligarique ad restitutionem, tum excessus pretij, tum damnorum, quæ fortè inde sequentur, qualia essent, si cæteræ oves morbidæ fierent, si mors contingeret fumentis medicinam illam &c. Ratio autem est, quia venditor rem venalem dum exponit, onerosum contractum per venditionem celebrare intendens, debet, sicut bonam monetam accipit, ita & tradere rem utilem: nam propter eandem rationem tenetur de evictione, id est, tenetur jacturam rei resarcire, si ab alio contra eamentem res evincatur &c.

29. Adverte, si sine fraude, vel culpa ignoretur vitium ab utroque contractante, solum erit supplendum pretium, si justum non fuit: quod si fuit error in substantia, poterit emptor, si velit, ratificare emptionem, sed & poterit renuntiare: at si fuit sincerè celebratus contractus, sub protestatione cujuscumque vitij fortè aperiendi, cum tunc adsit hæc conventio, ne pretij quidem supplementum erit conferendum, quando juxta periculum apparendi vitij taxatum est pretium; id enim operatur non injusta illa conventio.

Audire, alicubi esse legem seu consuetudinem, ut res, præsertim animalia, semper vendantur sub ejusmodi conventionem, quam certè approbo, ad tollendas lites. Immo non improbabiler putarem, id etiam tacitè fieri in occultissimis quibusdam vitijs, quæ non solent cadere in communem cognitionem; secus, vendenti servum vel equum, qui post unum, vel alium diem moritur apud emptorem, posset ipse emptor litem movere, dicens, morbum causam mortis fuisse ante emptionem in servo & equo, non postea, atque adeo velle sibi reddi pretium, vel certè majorem ejus partem; opponente interim venditore, morbum fuisse repentinum, atque ex præsentis causa; ni sic sibi emptor persuadeat, advocet anatorum, equi viscera ex arte naviter exploraturos. Quis judex his nugis vacuas aures daret? & ratio esse ulterior potest, quia tanti res apud communem æstimationem valet, quanta ejus bonitas bona fide apparet, qui nullum respectum habere ad occultissima hæc vitia consueverunt; vide, quæ non multò post dicam num. 34.

a *Quidquid dicat in contrarium Barcol. à S. Fausto in Specul. confes. diff. 6. qu. 16.*

Porro quatuor supersunt quæstiones, faciles duæ, duæ, quæ aliquantulo molestiores.

Res vendita solum vitiosa ex parte.

30. Quæstio prima facilis, quando plura simul venduntur, quarum aliqua sunt notabiliter vitiosa, aliqua non item, eritne validus, an invalidus contractus?

Respon-

Respondeo *h* vel res habent inter se connexionem, spectato fine eementis, & invalidus erit, quoad omnia; frustaretur enim suo fine emptor; vel non habent, & tunc validus erit, quoad partem non vitiosam, quia tunc maxime militat illud juris: *Utile per inutile non vitiatur*. Exemplum: vendis duos equos ad equitandum? constat venditio, quoad alterum equitatu aptum, si alter ineptus inveniatur. Vendis eodem duos equos ad rhedam trahendam? nulla est venditio, si alter ex equis inveniatur ineptus.

b Bonac. de contract. d. 5. q. 2. p. 6. nu. 3. alios citans.

Fructus rei vitiosæ venditæ cuius?

32. Quæstio secunda facilis. Quando propter præcedentem dolum resumit venditor rem, quam vendidit, cuius erunt ij fructus, quos fortè produxit res sic empta? respondeo, cum res fructificet domino, eidemque pereat; quando contractus fuit invalidus, fructus erunt venditoris (ut etiam ipsi res perijisset, si perijisset) deductis tamen expensis ab emptore fortè factis & compensato damno, si quod ab eodem ex vitiosa illa venditione acceptum fuit. At vero quando fuit validus, erunt emptoris, quia tunc emptor factus fuit dominus rei.

c Idem ib. num. 18. alios citans.

Vitium patens an manifestandum?

32. Quæstio tertia molesta est, an vitium patens notabile rei, v.g. equum esse monoculum, debeat ex Iustitia

manifestari emptori, qui illud non advertit?

Respondeo, hac in quæstione maxime advertendum est, aliud esse tacere, seque habere negativè, aliud, verbis aut facto, positivè abscondere vitium. Hoc posterius numquam licet: unde damnamus passim eos, qui de nocte, vel sub tenebris, vel admixtas cum bonis data opera merces vendunt, ut earum vitia non advertantur, & eos, qui infundunt guttam argenti vivi in equum hebetem, quo generosus appareat; & eos, qui sub verbis his tegere satagunt suæ rei, v.g. equi vitium, vendo hunc equum quasi cæcum, quasi claudum, quasi sacco (sic loquuntur Siculi) plenum ossibus &c.; ratio est, quia quidnam est decipere, si hoc non sit? tegere volunt (dixi) nam si sic dicant sincerè, ne teneantur ad damna fortè futura, vel fortè occulta, tunc profectò non est positivè decipere, sed prudenter agere, ut modo num. 29. dictum est: illud prius, hoc est, tacere manifestum vitium non est improbabile, d. carere injustitia, si res vendatur justo pretio, & sine periculo damni alterius, quia venditor non obligatur facere partes emptoris, ostendendo ea, quæ ex se patent, & videre facillè potest emptor. Si tamen ex inculpabili inadvertentia, vel hebeti sensu, vitium manifestum emptor non videat, obligabitur venditor, illud ostendere, quia venditor obligatur tradere rem, non vitiosam; & ex alia non habet hinc excusationem ductam ab emptoris prudentia, cui se committere possit.

d Turr. d. 58. dub. 2. alijque apud Dia. p. 1. tr. de contr. res. 39. Bonac. l. c. n. 13. 4-

Interroga-

lios citans Dicaſtill. l. 2. de juſt. tr. 9. d. 4. dub. 2. num. 10. cit. D. Th. Mol. Azo. Nan. alioſque.

Interrogatus de vitio, quid respondebit?

33. Quæſtio quarta præcedente mo-
leſtior, an venditor interrogatus de
mercis bonitate vel malitia, obligetur
ſemper & quandocumque vitium no-
tabile patefacere? reſpondeo, obligari,
non ſolum, quando expreſſè, ſed etiam
quando tacitè emptor oſtendit, ſe vi-
num v. g. emere, quia illud diu ſerva-
re vult; id enim eſt, tacitè interrogare
de bonitate vini. Ratio eſt, quia ſecus,
dolus daret cauſam contractui, & con-
ſequenter invalida eſſet venditio. Ex-
cipe primò, niſi venditor ſincere, & ſine
fraude apertè emptori fateatur, ſe nolle
rem ſuam vendere, niſi prout eſt, juxta
modo dicta num. 29. Excipe ſecundò,
quando vitium eſt parvi momenti,
quo etiam cognito, judicatur ex cir-
cumſtantijs emptor empturus fuiſſe:
tunc enim dolus non dat cauſam con-
tractui ſolum reſtituendus erit exceſſus
pretij, ſi carius, quàm valeat, res ven-
dita ſit. Verum ſi vitium ſit dicti parvi
ponderis, & nihilominus ex circum-
ſtantijs cognoscatur, eo vitio cognito,
emptor empturus nequaquam fuiſſe,
invalida eſt venditio, quia ea tunc æ-
quiparatur venditioni conditionatæ, ſic,
Nolo emere, ſi adſit hoc vitium. Cum igitur
adſit vitium, deerit conſenſus, ut ſu-
pra dictum eſt in notatione ſecunda, &
conſequenter obligabitur venditor,
pretium totum reddere, remque
ſuam ſibi reſumere, niſi aliter voluerit
emptor.

De vendente rem incogniti valoris.

34. Iam vero occasione vitij non
cogniti in re, de quo haſtenus diſputa-
vimus, dicamus aliquid primò, de va-
lore rei non cognito, ſecundò, de ipſa re
non cognita, tertio, de vitioſa ſolutio-
ne per monetam falſam. Quoad pri-
mum, id explicabitur diſcutiendo ven-
ditionem quamdam, quam olim Meſ-
ſanæ contigiſſe, memini.

Nobilis quidam vir vendidit cui-
dam, exiguo pretio, vas antiquū præ-
grande in conchæ formam expanſum,
rudis aſpectus, & ut putabatur, ex vul-
gari metallo fuſum; voluit ergo em-
ptor ex vaſe illo centum circiter libra-
rum ponderis, aliud elegantioris for-
mæ, & magis ad uſum accommodatum
conſtare; ſed inter fundendum adver-
terunt periti artiſices, illud conſtare ex
ære Corinthio pretioſiſſimo; quare ſe-
paraverunt auri puriſſimi quaſi libras
triginta, totidem circiter argenti, reli-
quum æris ac ſtanni. Ut rem venditor
inaudiſt (ſtatim enim fama, quaſi de
invento theſauro per urbem increbuit)
ad judices rem detulit, recuperaturus,
ſi potuiſſet, pretium, ut ipſe clamabat,
juſtum rei à ſe per errorem venditæ.
Quid judices illi decreverint, ego gra-
viſſimis tunc diſtentis negotijs non
adverti: nunc vero, cum hæc ſcribo,
ejuſmodi caſus in mentem venit, &
quid decernendum in conſcientia fuiſ-
ſet, ſubſcribo,

35. Profecto caſus novus non eſt; ſo-
let enim de eo diſputari ab authoribus
ſub exemplis de gemma, herba pre-
tioſa, rudi auro, & ſimilibus, ab emen-
tibus vel vendentibus minus cogni-
tis,

nis, de quibus, antequam resolutionem de incognito illo vase afferā, sic statuo.

e *Salo. Less. Bannes, Mol. Reginald. alique apud Dicast. lib. 2. de iust. tr. 9. disp. 4. dub. 9. n. 133.*

36. Si quis emit vitrum, quod communiter tale existimabatur, & pro vitro illud alteri vendidit, sed deinde in manu tertij cognita est gemma, ad nihil tenetur hic posterior emptor, si cūti nec ille prior, si illam post emptio- nem, ut gemmam cognovisset. Idem solet dici, ut mox *f* dicetur, de herba pretiosa, quę casu in fasce lignorum invenitur ab emente bona fide eum- dem lignorum fascem. Ratio est, quia tanti valet res, quanti aestimatur com- munitē: communiter autem, ut vi- trum, & ut herba vulgaris illa aestima- bantur, sicuti nunc supponimus, ergo non pluris vendi debuerunt.

£ mox num. 42.

37. Dixi primò, (communiter tale existimabatur) nam si fuisset me- rus error, vel deceptio vendentis, ut si puer à matre gemmam suffuratus, eamque putans vitrum, ut tale vendi- disse, vel aurifex *g* à rustico vili pre- tio gemmam emisset, sine dubio talis venditio vel rescindi deberet, vel redu- ci ad aequalitatem, juxta voluntatem decepti, quia esset error in substantia eius rei, quę communiter maiori pre- tio digna judicatur, sicuti etiam, si eligat, quod pretium velit, summum, quis rem emit, datque monetam fal- sam, seu adulterinam, ut comperit er- rorem, compensare debet, quia ven- ditores & emptores tenentur, ex ipso contractu, se reddere indemnes in re, & in pretio secundum communem existimationem. In casu autem *n*,

36. cum communiter ea res vilis aesti- maretur, merito dictum est, cmentem ad nihil teneri.

g Delug. t. 1. d. 6. sec. 21. n. 227. versu secundo difficilis est.

38. Dixi secundò, (si post emptio- nem cognovisset) nam si cognovisti antea, ut accidere solet, si rusticus tibi vendat aliquid simile in campis re- pertum, est maior difficultas; & ego sic distinguere. Vel cognovisti viri- bus ingenij tui, in fasce lignorum venalium herbam pretiosam, & tunc posses emere pretio communi, quia communiter pro re vili illa herba aestimatur, & tuæ arti illa felix fortuna debetur. Vel cognovisti ex vi artis ordinarię, vel certè cognoscerent ceteri ejusdem artis communiter, ut si rusti- cus tibi aurifici venderet frustum auri rudis, ut si tibi mercatori venditor of- ferret merces communes, vel monetas, quas ipse venditor viles putat, & tunc non potes emere, vel accipere pro ære, vel simili re vili, quia tunc jam adest pretium naturale, quod est illud, quo aestimari solet ab expertis, quibus in- cumbit, pretia rerum aestimare. De- bes igitur pretium hoc commune dare, immo si interrogaris de valore rei, ut dixi num. 33. totam bonitatem rei ma- nifestare teneris *h*, ut scilicet venditor eligat, quod pretium velit, summum, medium, an infimum? aliqui *i* pu- tant, si non interrogaris de valore rei, posse te dare infimū pretium, nihil ma- nifestando de ipsius rei valore; sed id mihi difficile est, quia semper remanet scrupulus idem, qui est, quando in- terrogaris; semper enim venditor de- bet eli-

kkk.

bet eli-

bet eligere pretium ad libitum suum ex illis tribus, quod velit, non tu, dando infimum.

h. l. Mol. d. 353. Salas. alios citan. tr. de empt. & vendit. dub. 36. n. 3. i. Insinuat Delugo t. 2. de just. d. 26. sec. 8. n. 126.

39. Lege Molinam II, qui etiam damnat illum emptorem, qui dicit rustico, vendas hoc tanti, & reliquum pretij condona mihi: nam licet ille condonet, non est tutus emptor, quia ille non condonat libere, sed ex pacto, sine quo emptor non emeret; nisi recurrat doctrina de vltionea merce, vel quid simile, ut suo loco vidimus.

II Molin. d. 353. §. Caiet. Salas, alij cit. tract. d. empt. dub. 36. n. 3.

40. Quod si tu & rusticus æquè nesciretis, sed subdubitaretis de valore rei, & nihilominus ex communi consensu scieret de certo pretio conveniretis, sed postea pretiositas vel vilitas apparet, ad nihil alteruter tenetur: patet ratio, quia fuit æquale periculum. Si spes maior concepta fuerit de valore à tali emente, aliquanto maius debet pretium afferri, ut emptio reducatur ad æqualitatem, ut ex se patet.

41. Iam redeamus ad Corinthium vas. Quoniam communiter per tot annos, illud satis vile æstimatur, putato, ementem ad nihil teneri, quia tanti emit, quanti valebat; non pluris autem valebat; quia communi iudicio, etiam peritorum, pro communi metallo reputabatur. Neque dicas, in hac emptione vasis, per quam emitur aurum pro ære, adesse errorem in substantia, qui invalidat omnem contractum: nè id dicas, inquam: pernego

enim, adesse errorem substantiæ: cum vendatur & ematur hoc vas, quod tibi est in prospectu, quodque manibus contrectas, tota hac vasis substantia venditur & emitur, quasi implicito pacto, quacumque tandem illius materia sit, quod implicitum pactum non est in volente emere gemmam, quam deinde invenit vitium habere, vel contra.

Venditio rei in se non cognita.

42. Modò res erat cognita, v. g. gemma, sed eius valor, seu qualitas non cognoscebatur; nunc ne res ipsa quidem, quoad substantiam cognoscitur, seu videtur; ut si in fasce lignorum adfit confusa herba pretiosa, quæ non videatur, & ut si in sacco lupulis pleno fortè ab hostibus erepro, inveniatur deinde gemma, vel aurum non prævisum. Quæritur jam, cuiusnam erit hoc aurum, si à milite tibi venditus fuit, ejusmodi saccus? Lessius cum Castropalao m absolutè respondet; Delugo n distinguit; Lessius enim, sic habet. Miles, qui excussit hosti, saccos lupulo refertos, in quibus erant, laminæ aureæ reconditæ, non fuit factus Dominus illarum, cum illos vendiderit, antequam sciret, quid lateret. Hæc Lessius.

1 Less. lib. 2. c. 15. n. 62. m Castrop. de just. in genere dis. unica p. 13. n. 13. n Delug. t. 1. de just. d. 6. sec. 12. m. 129.

A quo si petas, cur miles non est factus Dominus? respondebit, quia Dominium sine possessione non acquiritur? possessio autem sine scientia esse nequit:

nequit: debet enim esse apprehensio voluntaria rei &c. Atque ex hac Lelsij doctrina sequitur, tuum esse illud aurum, quia tu illud invenisti, & primus occupasti.

Verum Delugo sic merito distinguit: „si miles saccum eripuit, volens, pro „ut fieri solet, illum occupare, quid „quid id esset, factus fuit Dominus auri: sat enim voluntaria sic fuit auri „apprehensio. Si autem intentio- „nem applicavit ad lupulum, quia „nihil aliud contineri credidit, non ac- „quisivit dominium auri, sed remanet „aurum in dominio eius, cuius erat „saccus. Hæc Delugo, ex qua distin- „ctione

Dico, si tibi is saccus fuit venditus à milite Domino, illi deberi aurum: si à milite non Domino, deberi aurum illis, à quibus ereptum est. Quod si sint hostes, aurum erit illorum, qui jus habent, eos spoliandi, quales sunt principes & respublica à quibus tu minori pretio emere poteris, quasi in præmii talis manifestationis: quod si denique facta diligentia, Dominus nosci non possit, inter incerta bona computandum erit, atque adeo ex nostra sententia erit primi occupantis, ut suo pp loco dicetur.

o. Castrop. l. c. pp. *infr. tr. 4. c. 1. §. 3. n. p. assert. 15.*

Ex qua doctrina confirmari potest decisio num. 41. allata de vase illo Corinthio: cum enim incognitum fuerit aurum, nemo ejus dominium habuit, nisi is, qui primus illud novit atque occupavit.

Solutio per monetam falsam.

43. Hic hujusmodi dolus locum habet opportunum, cujus sufficiens notitia dabitur, si error recentioris scriptoris hac occasione, ipsius pace, corrigatur.

Is ergo sic p. habet. Possessor bonæ fidei monetæ falsæ, quam ponit, inter alias suas monetas, potest illam expendere pro bona moneta, etiam sciens, illam esse falsam, ex Navarro Manualis cap. 17 num. 267. Hæc absolute Zambellus, perinde falsam doctrinam afferens, sicuti de falsa moneta loquitur: ergone, si inter centum gemmas à me bona fide emptas, inveniam decem falsas, easdem tertio pro veris etiam has decem vendere potero? quis id unquam permittat? nam si ego à te siue dolo malo, siue inculpate decipiar, non propterea possum alium tertium decipere; nec, si tu à me quid furaris, potero ego alterum tantum furari à tertio; non igitur hæc est doctrina Navarri, quam Zambellus ei ascribit. Navarrus enim loco citato rectè, licet non admodum clare, distinctionem veram tradit. Explico: Moneta, vel primo falsa est ex mixtione metalli vilioris, vel secundo, ex defectu ponderis, vel tertio, ex signo regio, quod à falso monetario priuata autoritate monetæ justî ponderis justique metalli imprimitur, cum deberet imprimi autoritate regis.

44. Dico primo, cum Navarro q, si expendatur moneta falsa primo, & secundo modo, peccari contra justitiam, & cum obligatione restitutionis. Adde ego

K k k 2

ego (ad explicationem maiorem) cum eo discrimine , ut si cognoscens falsitatem, id facias, pecces , cum obligatione restitutionis ; si eam inculpate non cognoscens non pecces, sed statim ac cognoscis, obligaris ad reficiendum pretium ei, qui damnum sentit : obligaris autem non ex injusta actione, sed ex obligatione, quam habes, solvendi justum pretium pro re empta.

q idem docet Molina t. 3. d. 702. n. 12.

45. Dico secundò, cum eodem Navarro, si expendatur moneta falsa tertio modo , non peccari contra iustitiam ; esto enim, peccaverit is, qui signum regium ementitus est, non peccas tu, qui expendis, quia per ejusmodi expensio- nem nullum alteri tertio damnum inferis ; jam enim tertius habebit monetam, quæ æque in foro æstimabitur, ac quæcumque alia legitima.

§. XII.

De fraudibus ex Monopolijs.

Monopolium Græce , Latine vnius venditio, multis paratur, & multis excusatur modis, quos distinctè jam subijcio.

Monopolium ex privilegio.

2. Quando aliquis, vel aliqui pauci obtinent à principe privilegium, ut ipsi soli vendant, distinguendum est : nam sine rationabili causa, est id illicitum, cum onere restitutionis, quod primo loco subeunt ipsi privilegiati ; secundo loco ipse concedens. Ratio est, quia sic fit injuria alijs volentibus

similiter vendere suas merces. Si vero sit ex causa rationabili, licitum est, excusante nimirum eadem rationabili causa ; dummodo pretium, pensatis omnibus, justè constituatur, non vero considerata hac restitutione apud vnum venditorem, quæ per accidens est.

a Sic conciliantur Sotus, Mod. Silv. alijque apud Salas dub. 38. n. 2. qui negant, cum alijs apud eundem, & Bon. de contract. d. 3. q. 2. p. 5. qui concedunt.

3. At, quanam rationabilis est ejusmodi causa ? respondeo, bonum publicum, quod fere accidit in tribus casibus dumtaxat. Primò, quando princeps eget pecunia ad bellum necessarium, vel ad opera regno necessaria : tunc enim servatis conditionibus servari solitis in vestigalibus imponendis, vendere potuit privilegium, & pecuniam ei operi applicare. Secundò, quando, nisi daretur hoc privilegium, ut unus vel pauci vendant, nemo, vel pauci merces importarent in civitatem, saltem continuate & certo, ob sumptus, quos sine eo privilegio recuperare vendentes non possent. Id fere accidit alibi in imprimendis libris, hic in Sicilia in importanda nive, ætatis tempore : nisi enim habeant illi Impressores privilegium, ut ipsi soli ad decennium, v. g. eum librum imprimant, & illi soli nivem importent, ijs facile carebit respublica. Tertio, quando ob bene merita alicuius artificis aliquam novam artem inventientis, conceditur, ut ipse solus eam exerceat ; conducit enim ad publicum bonum, sic allicere homines ad novas artes.

4. Petes